

**Саха литературатыгар государственнай олимпиада
муниципальной түһүмэбин соруудахтарын толорууга ыйыылар
(2022-2023 үө.дь.)**

5 кылаас

Саҕалыах иннинэ үлэ тас (титульнай) лииһин толор. Онуоха улууһун, оскуолан, предметин аатын уонна бэйэн араспаанньабын, ааккын, олимпиадаҕа бэлэмнээбит учууталын аатын толору ый.

2022-2023 үө.дь. саха литературатыгар государственнай олимпиада икки чаастан турар. Соруудахтар саха суруйааччыларын, кинилэр айымньыларын, айымньылар суруллубут историяларын, литература теориятын билиини ирдииллэр, ону тэнэ толкуйдуур, ырытар, айар дьоһургун сыаналыыбыт.

В соруудах 2 түһүмэхтээх:

В1. Уус-уран айымньы тиэкиһин билиини тургутар соруудахтар.

В.2 Литература историятын, теориятын билиигэ соруудахтар.

Бу соруудахтарга айымньы тиэкиһин, литература историятын уонна теориятын билиигин көрдөрөбүн. Эппиэти чуолкайдык, кылгастык биэрэргэ дьулус.

Бу түһүмэхтэргэ барыта 30 б. ылыахха сөп.

С соруудах - айымньыттан быһа тардыны ырытыы. Манна ырытар, толкуйдуур дьоһургун, тиэкиһи кытта үлэлиир сатабылгын көрдөрөбүн. Бу соруудах баала – 20 б.

Барыта 50 б.

Ситиһини баһарабыт!

Саха литературатыгар государственной олимпиада (2022-2023 үө.дь.)
5 кылаас

В1. Уус-уран айымньы тиэкинин билиини тургутар соруудахтар.

1. *Өс хоһоонугар көппүт тылы суруйан биэр.*

- А) Ытыс _____ түһэрдилэр
- Б) Үтүө _____ баайдааҕар күндү
- В) Доҕор _____ алдьархайга хаалларбат
- Г) Ойуурдаах куобах _____, дьонноох киһи _____

2. *Чабырҕах аатын уонна ааптарын суруй.*

Этэҕэ-тэтэҕэ,
Иэрэн-дьиэрэн,
Холкуй-илкий,
Кубулун-дьибиллин,
Бадыа-бүдүө,
Балаҕана дархан,
Оонньуур баҕана,
Орулуу дохсун,
Дарҕана нээдьэн,
Дар-дар сыарҕа,
Чуо-чуо чолбон...

3. *Быһа тардыыга остуоруйа ханнык дьоруойа ойууланарый?*

Бу кэмнэ Хайҕамсык Хара Хаан тойон уола хара киис саныйахтаах ... хара тыатыгар бултуу барбыт. Биэс ынахтаах Бэйбэрикээн эмээхсин дьиэтин таһыгар чаллах тииккэ үс сизэрэй тиин олорбут. Бу киһи мань булан ытыалаабыт, хара сарсыардаттан ытар, биридэ да таппатах. Күн кириитэ буолбут – оноҕос үөлэс үүтүн устун түһэн хаалбыт.

- Эмээхсиэн, оноҕоспун ылан кулу! – дии сатаан кэбиспит.

Муннун хаана бурулаабыт, имин хаана имтирийбит, сүүһүн хаана сүүрүктээбит, ойоҕос өттүттэн уордаах санаата киирбит, көтөн түспүт.

Көтөн түстэбинэ дуу – били кыһы көрбүт, көрөн баран унмут, ол кэннэ өйдөммүт. Тахсан сүүрбүт, атын үрдүгэр олоро түспүт. Сүүрдэн кэлэн, дьиэтигэр көтөн түспүт.

4. *Олонхоттон быһа тардыыга туох ойууламмытый?*

Түллэр муора түгэхтээх,
Туруук хайа талааһыннаах,
Араҕас буор ардайдаах,
Кыһыл кумах кыбытыылаах,
Охтон бараммат
Уһун дьылҕан мастаах,
Уолан көбүрээбэт
Уйгу быйан уулаах,
Уоттаах күн удьуордаах,
Араҕас ый арыалдыттаах,
Үргэл сулус үрүөлдүттээх,
Чолбон сулус дьуолкалаах
... диин
Олохсуйбута эбитэ үһү.

5. *Быһа тардыы ханнык айымньыттан ылыллыбытый? Айымньы аатын суруй.*

Күнү быһа сытаарыскай,
Күрүлэччи сыынтаарыскай,
Аһы эрэ санаарыскай,
Таһырдьаны булаарыскай,
Таах сибиэ хаамаарыскай,
Оҕолордуун иирсээрискэй,
Ону биэстэ үгсээрискэй,
Кылаас аайы хаалаарыскай,
Кынкый-мынкый ытаарыскай!

В.2 Литература историятын, теориятын билиини тургутар соруудахтар.

1. *Олох-дьаһах, быһыы-майгы туһунан түмүктэммит өйү-санааны абыйах тылынан дьүһүннээн этии туох дэнэрий?*

- а) өс хоһооно;
- б) өс номоҕо;
- в) чабырҕах;
- г) таабырын.

2. *Биир биридимиэти эбэтэр көстүүнү уус-ураннык дьүһүннээн биэриш. Бу тугуй?*

- а) өс хоһооно;
- б) өс номоҕо;
- в) чабырҕах;
- г) таабырын.

3. *Ханнык эмэ көстүүнү тугунан эмэнэн сыһыаннаан таайтаран этии туох дэнэрий?*

- а) өс хоһооно;
- б) өс номоҕо;
- в) чабырҕах;
- г) таабырын.

4. *Саха норуотун тылынан уус-уран айымньытын биир саамай сытыы, көрдөөх формата. Лабыгыраччы түргэнник этиллэр эбэтэр ырыа аңаардаан толоруллар. Бу тугуй?*

- а) өс хоһооно;
- б) өс номоҕо;
- в) чабырҕах;
- г) таабырын.

5. *Саха биллэр поэта Сергей Степанович Васильев псевдонимын ый:*

- а) Баҕатаайыскай;
- б) Борогонскай;
- в) Бүлүүүскэй;
- г) Абаҕыныскай.

С соруудах. Айымньыттан быһа тардыыны ырытыы.

“Үчүгэй Үөдүйээн” остуоруйаттан быһа тардыыны аах уонна боппуруостарга суругунан эппиэттээ.

1. *Куһаҕан Ходьугур санҕаһа кимий, хантан кэлбитэй?*

2. *Куһаҕан Ходьугур санҕаһыгар түүтүн ылан биэрэр иһин туох манньаны көрдөөтө?*

3. *Куһаҕан Ходьугур хайдах уол эбитий?*

4. *Үчүгэй Үөдүйээн Куһаҕан Ходьугуру тоҕо таһыйда?*

5. *Бу остуоруйа туохха үөрэтэрий?*

Биир сарсыарда туран Үчүгэй Үөдүйээн бултуу-алтыы баран хаалбыт.

- Нойоон! – диэбит били санҕаһа. Мин түүбүн көрөбүн дуо?

- Сагаас, көрөбүн! – диэбит.
- Төһө маннаба ылан биэриэх этин?
- Сагаас, бажалаан-хомурдуостаан, үөһөн, чирбэлээн, уу кыыстаан кулу!

Биир түктүйэ тухары, кини көрдөөбүтүн курдук, үөнү-күрдьэбэни сыыстаан ажалбыт. Уол санаһыгар түүтүн ажалан биэрбит. Сагаһа түүтүн аннынан баран, халлаанга көтөн тахсыбыт.

Куһаҕан Ходьугур били үөнүн дыиэ мунунан кутан кэбиспит. Баҕа көтүөлээтэбин айы:

- Оо, бөтөкөс, у-у, батакас! – дии-дии оонньообут. – Алаата, үчүгэйин!
Убайа кэлэн көтөн түспүт.
- Нойоон, бу туоххунуй?
- Убай! – диэбит. – Сагаһым сыыстаан биэртэ.
- Туох иһин итигэстээн биэртэй?
- Түүтүн буолан биэрдим! Ол маннабар сыыстаан биэртэ, убай! Бу күн сиригэр маннык үчүгэй баар буолуо дии санааппын. Эн даҕаны көрдөххүнэ, үчүгэйэ суох дуо? - диэбит.
- Сагаһын ханна баартай?
- Түүтүн аннынан-аннынан баран, халлаанга көтөн тахсыбыта.
ҮчүгэйҮөдүйээн Куһаҕан Ходьугуру таһыйбыт, тыынын эрэ ордорбут.

Саха литературатыгар государственной олимпиада (2022-2023 үөдь.)
Эппиэттэр
5 кылаас.

Сорудах	Эппиэт
В1	Уус-уран айымньы тиэкиһин билиини тургутар сорудахтар 5x2 б. =10 б.
1	а) үрдүгэр (0,5 б.) б) тыл (0,5 б.) в) доборун (0,5 б.) г) охтубат, быстыбат (0,5 б.)
2	Былыргы чабырҕах (1 б.) Сергей Афанасьевич Зверев-Кыыл Уола (1 б.)
3	Хаардьыт Бэргэн (2 б.)
4	Орто аан ийэ дойду / орто дойду / ийэ дойду (2 б.)
5	Тараас туһунан чабырҕах (2 б.)
В2	В.2 Литература историятын, теориятын билиигэ 5 сорудах 20 б.
1	а) өс хоһооно (4 б.)
2	б) өс номоҕо (4 б.)
3	г) таабырын (4 б.)
4	в) чабырҕах (4 б.)
5	б) Борогонская (4 б.)
С	С. Айымньыттан быһа тардыыны ырытыы. 20 б.
1	Сэттэ кыталык кыргыттартан биридэстэрэ. Үөһээ Халлаантан түспүтэ. Кыталык кыргыттар Куһаҕан Ходьугуру кытта оонньуу сырыттахарына Үчүгэй Үөдүйээн туган ылан түүтүн үргээбитигэр кыраһыабай дьахтар буолбут. Үчүгэй Үөдүйээн кинини кэргэн ылбыт. <i>Эппиэттэн көрөн 1-4 б. турар.</i>
2	Куһаҕан Ходьугур санаһыгар түүтүн ылан биэрэр иһин манньатыгар бағалаан-хомурдуостаан, үөһээ, чизэрбэлээн, уу кыыстаан биэр диэтэ. <i>Эппиэттэн көрөн 1-4 б. турар.</i>
3	<i>Эппиэттэн көрөн 1-4 б. турар.</i>
4	Санаһыгар түүтүн ылан биэрбитин, санаһа үөһээ халлаанга көппүтүн, сүрүбэ суоҕун иһин. Остуоруйаны барытын аахпыт оҕо тэнитэн эппиэттиэн сөп. <i>Эппиэттэн көрөн 1-4 б. турар.</i>
5	<i>Эппиэттэн көрөн 1-4 б. турар.</i>

Уопсай баала – 50 б.

**Саха литературатыгар государственнай олимпиада
муниципальной түһүмэбин соруудахтарын толорууга ыйыылар
(2022-2023 үө.дь.)**

6 кылаас

Саҕалыах иннинэ үлэ тас (титульнай) лииһин толор. Онуоха улууһун, оскуолан, предметин аатын уонна бэйэн араспаанньабын, ааккын, олимпиадаҕа бэлэмнээбит учууталын аатын толору ый.

2022-2023 үө.дь. саха литературатыгар государственнай олимпиада икки чаастан турар. Соруудахтар саха суруйааччыларын, кинилэр айымньыларын, айымньылар суруллубут историяларын, литература теориятын билиини ирдииллэр, ону тэнэ толкуйдуур, ырытар, айар дьоһургун сыаналыыбыт.

В соруудах 2 түһүмэхтээх:

В1. Уус-уран айымньы тиэкиһин билиини тургутар соруудахтар.

В.2 Литература историятын, теориятын билиигэ соруудахтар.

Бу соруудахтарга айымньы тиэкиһин, литература историятын уонна теориятын билиигин көрдөрөбүн. Эппиэти чуолкайдык, кылгастык биэрэргэ дьулус.

Бу түһүмэхтэргэ барыта 30 б. ылыахха сөп.

С соруудах - айымньыттан быһа тардыны ырытыы. Манна ырытар, толкуйдуур дьоһургун, тиэкиһи кытта үлэлиир сатабылгын көрдөрөбүн. Бу соруудах баала – 20 б.

Барыта 50 б.

Ситиһини баһарабыт!

**Саха литературатыгар государственной олимпиада (2022-2023 үө.дь.)
6 кылаас**

В1. Уус-уран айымньы тиэкинин билиини тургутар соруудахтар.

1. *Айымньы аатын уонна ааптарын сөп түбэһиннэртээ:*

1) Хачыгыр	А) Алампа
2) Тэмэлдыгэн Миитэрэй	Б) Тимофей Сметанин
3) Чөөчө	В) Суорун Омоллоон
4) Мэхээлэчээн	Г) Эрилик Эристиин

2. *Ким тылларай? Дьоруой уонна айымньы аатын суруй.*

...Бэрт Хара диэки супту одуулаан туран эппит: “Дьэ мин эйиэхэ күнү көрөн туран, күөммүн биэрэн, ыйы көрөн туран, ылынан барыам суоҕа, арай эн сыһыттан сылгылаан, хонууттан хомуйан, толоонтон тутан ылыан”, - иннэ диэтин кытта дьэ аана тэп гынан, халҕан тыаһа хап гынан хаалбыт.

3. *Бу туох иччитэй? Ханнык алгыска маннык ааттанарый?*

Дьэбэрэ тэллэх
Бырыы сыттык
Көппөх суорҕан
Туона баай,
Тойон оҕонньоор

4. *Эрчимэн Бэргэн олонхоттон кыыс аатын тал.*

- А) Кыыс Ньургун
- Б) Дьырыбына Дьырылыатта
- В) Туйаарыма Куо
- Г) Хаачылаан Куо

5. *Быһа тардыыны аах уонна хоһоон аатын, ааптары суруй.*

Ибир-сибир тыаллаах,
Ичигэс салгынна
Кии сыта
Кии сүрэҕин-быарын,
Хаба ортотунан
Халыйан киирэр...
Иитиллибит
Ийэ киин дойдум
Сымнаҕас, сылаас,
Сыламнаттар сыта-сымара
Испэр-быарбар
Таайан киирэрин
Таптыбын эбээт, атастаар!..

В.2 Литература историятын, теориятын билиини тургутар соруудахтар.

1. *Саха норуотун тылынан уус-уран айымньытын көрүгнэрин суруй.*

2. *Иччилэргэ тус ааттаан-суоллаан туһаайар, кинилэр үтүөлэрин-өнгөлөрүн ааҕар, махтанар, хайгыыр, аһатан, күндүлээн дьоллоох олоҕу көрдөһөр сизэр-туом тойугун ааттаа.*

3. *Норуот тылынан уус-уран айымньытын ханнык көрүгүн ЮНЕСКО 2005 сыллаахха Аан дойду норуоттарын чулуу духуобунай нэһилиэстибэттин быһыытынан билиммитэй?*

4. Бу быһа тардыыга ханнык ойуулуур-дьүһүннүүр ньыма туттуллубутуй?

... тоҕус халлаанна уһуутуу сүүрэр
Уһун ньургун саалаах,
Абыс халлаанна хаһыгыты сүүрэр
Хап дьйэрэнкэй оноҕостоох эбит...

5. Көстүү, эттик атын көстүүгэ, эттиккэ ханылыы өрүтүнэн дьүөрэлээн этии. Үксүгэр курдук, дылы тылларынан ситимнэнэр. Бу ойуулуур-дьүһүннүүр ньыма туох дэнэрий?

С соруудах. Айымньыттан быһа тардыыны ырытыы.

Амма Аччыгыйын “Сааскы кэм” романын “Ийэ” диэн түһүмэҕиттэн быһа тардыыны аах уонна боппуруостарга суругунан эппиэттээ.

1. Сөдүөччүйэ тыыны көрөөт, тоҕо ыксаата?
2. Суруйааччы Сөдүөччүйэ ыксаабытын, куттаммытын хайдах ойуулаата?
3. Микиитэ тоҕо ытаата?
4. Сөдүөччүйэ “Тыы бардыын-бардын ууга!.. Бардыын-бардын бэйэтэ!” – диэн тугу санаан эппитэ буолуой?
5. Ааҕааччы бу быһа тардыыттан тугу өйдүүрүй?

Сөдүөччүйэ тыы турбут сиригэр кэлэн биридэ чугурус гынна. Онтон, оҕотун сүтэрбит таба салгыны сытырҕалыы турарын курдук сэгэйбэхтээн, тула хайыспахтаата. Ыраах харааран эрэр тыыны көрөөт, дьигис гына түстэ. Ыраас харахтарын кэнэттэр-кэнэтэн, дьйэгинэччи көрдө. Инсэлээхтик, нэмийдэр-нэмийэн, салгыны эҕирийбэхтээтэ. Онтон соҕотохто ууга ыстанан кэбистэ, сырдык таммахтар өрө ыһылыннылар. Уу, түгэбин суптурута көрүөлүү-көрүөлүү, икки илиитин иннин диэки ууммутунан, төттөрү-таары сүүрэкэлээтэ. Онтон уолун быһа үктүү сыһан, тымныы ууну үрдүгэр саба ыһан, сыыры өрө сүүрэн таҕыста.

Түөһүн түгэҕиттэн эһитэ охсон түргэн-түргэнник: “Микиитэ.. Сыччыай, Микиитэ!...” – диэмэхтиир, бүдүрүйэн охто-охто, сыыр сирэйигэр сүүрэкэлиир. Онтон арҕастыы үүнэн лөглөйөн турар иирэ талаҕы эргийэ көтөн эрдэбинэ, уол сасыт сириттэн ойон туран, балаҕанын диэки тэбиннэ. Үөһэ иирэлэр төбөлөрө түрдэс гыннылар, хаппыт лабаалар тыастара кумаланнылар. ...

Кумах суолунан кини уончата ойбото быһыылаах, ийэтэ саба сүүрэн кэлэн, анаар илиитинэн туора харбаан ылла да, туохтан эрэ былдыаан куотан эрэр киһи курдук, сыыры өрө сүүрэн таҕыста.

Сыыр үрдүгэр оҕотун туруоран кэбиһээт, сиргэ лах гына олоро түстэ.

- Ийаа, тыы бэйэҕаа!.. – уол быһаарсыах курдук буолан иһэн, ытаан марылаан барда.

Ийэтэ бобо кууһан ылла. Хараҕын кытаанахтык быһа симнэ уонна орҕууй биэтэннии-биэтэннии, ботугуруу олордо:

- Тыы бардыын-бардын ууга!.. Бардыын-бардын бэйэтэ!..

Саха литературатыгар государственной олимпиада (2022-2023 үөдь.)
Эппиэттэр. 6 кылаас

Сорудах	Эппиэт
В1	Уус-уран айымньы тиэкиһин билиини тургутар сорудахтар 5x2 б. =10 б.
1	1) Г (0,5 б.), 2) А (0,5 б.), 3) В (0,5 б.), 4) Б (0,5 б.)
2	Тыҥаары Куо (1 б.), Майаҕатта Бэрт Хара (1 б.)
3	Уу иччитэ (1 б.), Балыксыт алгыһа (1 б.)
4	Г) Хаачылаан Куо (2 б.)
5	Кии сыта (1 б.), А.А. Иванов-Күндэ (1 б.)
В2	В.2 Литература историятын, теориятын билиигэ 5 сорудах 20 б.
1	Ырыа, тойук, таабырын, өс хоһооно, чабырбах, сэһэн, номох, остуоруйа, олонхо. Иккилии сөптөөх эппиэккэ 1 б. Уопсайа 4 б.
2	Алгыс (4 б.)
3	Олонхо (4 б.)
4	Гипербола (гиперболизация) (4 б.)
5	Тэҥнээһин (тэҥнэбил) (4 б.)
С	С. Айымньыттан быһа тардыны ырытыы. 20 б.
1	Оҕом Микиитэ ууга барбыт дии санаан ыксаата. <i>Эппиэттэн көрөн 1-4 б. турар.</i>
2	“оҕотун сүтэрбит таба салгыны сытырбалыы турарын курдук сэгэйбэхтээн, тула хайыспахтаата”; “Ыраас харахтарын кэнэттэр-кэнэтэн, дыизгинэччи көрдө. Инсэлээхтик, нэмийдэр-нэмийэн, салгыны эбирийбэхтээтэ”; “Уу, түгэбин суптурута көрүөлүү-көрүөлүү, икки илиитин иннин диэки ууммутунан, төттөрү-таары сүүрэкэлээтэ”; “Түөһүн түгэбиттэн эһитэ охсон түргэн-түргэнник: “Микиитээ.. Сыччый, Микиитээ!...” – диэмэхтиир, бүдүрүйэн охто-охто, сыыр сирэйигэр сүүрэкэлиир”. Тиэкиһи кытта үлэ сыаналанар. <i>Эппиэттэн көрөн 1-4 б. турар.</i>
3	Ийэтин тылын истибэтэбиттэн, ийэтэ ыксаабытын көрөн, мөбүллүөм диэн куттанан... <i>Эппиэттэн көрөн 1-4 б. турар.</i>
4	Ийэ оҕото ууга барбатабыттан үөрэн, ийэҕэ саамай күндүтэ - оҕото. <i>Эппиэттэн көрөн 1-4 б. турар.</i>
5	Ийэ оҕотугар тапталын, оҕо уонна ийэ сыһыанын, ийэҕэ саамай күндүтэ оҕото буоларын... <i>Эппиэттэн көрөн 1-4 б. турар.</i>

Уопсай баала – 50 б.

**Саха литературатыгар государственнай олимпиада
муниципальной түһүмэбин соруудахтарын толорууга ыйыылар
(2022-2023 үө.дь.)**

7 кылаас

Саҕалыах иннинэ үлэ тас (титульнай) лииһин толор. Онуоха улууһун, оскуолан, предметин аатын уонна бэйэн араспаанньабын, ааккын, олимпиадаҕа бэлэмнээбит учууталын аатын толору ый.

2022-2023 үө.дь. саха литературатыгар государственнай олимпиада икки чаастан турар. Соруудахтар саха суруйааччыларын, кинилэр айымньыларын, айымньылар суруллубут историяларын, литература теориятын билиини ирдииллэр, ону тэнэ толкуйдуур, ырытар, айар дьоһургун сыаналыыбыт.

В соруудах 2 түһүмэхтээх:

В1. Уус-уран айымньы тиэкиһин билиини тургутар соруудахтар.

В.2 Литература историятын, теориятын билиигэ соруудахтар.

Бу соруудахтарга айымньы тиэкиһин, литература историятын уонна теориятын билиигин көрдөрөбүн. Эппиэти чуолкайдык, кылгастык биэрэргэ дьулус.

Бу түһүмэхтэргэ барыта 30 б. ылыахха сөп.

С соруудах 2 түһүмэхтээх.

С.1. Айымньыттан быһа тардыыны ырытыы.

С.2 Айар соруудах.

Бу соруудахтарга ырытар, айар дьоһургун, тиэкиһи кытта үлэлиир сатабылгын көрдөрөбүн. Бу соруудахтар уопсай бааллара 30 б.

Барыта 60 б.

Ситиһини баһарабыт!

Саха литературатыгар государственной олимпиада (2022-2023 үө.дь.)
7 кылаас

В1. Уус-уран айымньы тиэкиһин билиини тургутар соруудахтар.

1. *Суруйааччы псевдонимын ый*

1) <i>Алексей Андреевич Иванов</i>	А) <i>Чысхаан</i>
2) <i>Сергей Степанович Васильев</i>	Б) <i>Чабылбан</i>
3) <i>Николай Максимович Заболоцкай</i>	В) <i>Күндэ</i>
4) <i>Илья Дорофеевич Винокуров</i>	Г) <i>Борогонскай</i>

2. *Быһа тардыыга ким ойууламмытый?*

... олус үчүгэй, ыраас хааннаах, көнө унуохтаах, кырасыабай дьүһүннээх, сүрдээх кытыгырас, сытыы оҕо буолбут. Аҕалаах ийэтэ олус мааныылаан, аһатан-таныннаран, туох күүстэрэ кыайарынан үчүгэйдик ииппиттэр. Аймаҕа Самсон Яковлев сэһэнинэн, аҕата Быттааны Сүөдэр сотору ыарытан өлөн хаалбыт. Аҕата өлөрүгэр ... түөрт саастаах оҕо хаалбыт. Ийэтэ, онно син эдэр дьахтар, огдообо буолан баран, эргэ барбакка, соҕотох оҕотун иитэн, аҕыйах аҕай сүөһүнэн ыал буолан, ол Арыылаах диэн алааһыгар олорбут.

3. *Олонхоттон быһа тардыыга туох туһунан этиллэрий?*

Үрдүк үтүө дойду
Кинэнниир киинигэр
Дьогдойбохтуур саалыгар,
Тобулланныыр дьулайыгар,
Тойомсуйан турар
Киэн Сулар ньууругар,
Ойбонноох оройугар,
Абыс салаалаах
... диэн
Аан дойду киинэ,
Тоһоҕото буолбут
Үрдүк үтүө ...
Үүнэн-үөскээн
Турбут эбит.
Манньык
Үрдүк үтүө маһы
Дьүдүм бараан дьүһүннээн,
Бырыта-харыта быластаан,
Чинчи-сэбэрэ бэрийэн,
Эргим-ургум хааман,
Үтүө үскэл бараанын
Өйдөөн-дьүүллээн,
Супту көрөн
Субулан турдахха,
Субу курдук
Үрдүк үтүө ...
Үүнэн-үөскээн,
Өрөйөн-чөрөйөн
Турбут эбит.

4. *Быһа тардыы ханнык айымньыттан ылыллыбытый?*

Өлүөх күнүн түүнүгэр эппитэ: “Эн Дьокуускай гуорадыгар хаалыма, бу сир харах бэстээх Нууччанан толору. Эйигин Саха таптаата, хойут да таптыаҕа; бу мантан күнүү

үөскүөбэ, күнүү эйигин тылга иннинэриэбэ, көнүлгүн баайыаҕа, алдьархайга угуоҕа. Эн дыиэбин үпкүн атыылаа, бэйэн бар согуру дойдуга; онно күн ыраахтааҕыны көрүүн, бу эн дьолун буолуо. Эн билигин соботоҕун хаалаҕын күн анныгар, мин санаам майгытын хуолутун эн толору билэбин; мин майгыбыттан тахсыма. Бу майгы, төһө да сор эйигин буллаҕына, эн сүрэххин үөрдүөбэ. Умнума киһиэхэ үпкүнэн сүбэбинэн эрэйгинэн көмө буоларгын: киһи оннук буолуох тустаах. Сарсын мин өлүөм, күн тахсыта аҕабыкка ыт, бары уруубун, билсэллэрбин ыгар”.

5. *Бу айымньылартан А.Е. Кулаковскай киэнин тал:*

- А) Төрөөбүт дойду*
- Б) Тураахтаах күүдээх*
- В) Өрүс бэлэхтэрэ*
- Г) Оҕо куйуурдуу турара*

В.2 Литература историятын, теориятын билиини тургутар соруудахтар.

1. *Уус-уран айымньыга этии үгэс буолбут тутулун кэһии, уларытыы туох диэн ааттанарый?*

2. *Уобарастаан, ханалытан-кубулутан хоһуйар уус-уран ньыма туох диэний? Үксүгэр үгэбэ туттуллар.*

3. *А.И.Софронов-Алампа «Куораччыт» айымньытын жанрын быһаар:*

- а) Сэһэн*
- б) Кэпсээн*
- в) Новелла*

4. *Отто Николаевич Бетлингк «Сахалар тылларын туһунан» үлэтигэр ханнык сахалыы уус-уран айымньы кирибитэй? Айымньы аатын уонна ааптарын суруй.*

5. *А.Е.Кулаковскай “Өрүс бэлэхтэрэ” поэматыгар М.Ю. Лермонтов ханнык айымньытын сабыдыалын көстөрүй?*

С.1 соруудах. Айымньыттан быһа тардыыны ырытыы.

Моисей Ефимов “Сахалыы...” хоһоонун аах уонна боппуруостарга суругунан эппиэттээ.

1. *Хоһоон тиэмэтэ?*

2. *Хоһоон лирическай дьоруойа саха буолан төрөөбүтүнэн киэн туттар дуо? Холобурдаан быһаар.*

3. *Хоһоон саамай суолталаах кэрчигэ ханныгый? Тоҕо?*

4. *“Сахалыы ким билбэт сатаан өйдүө суоҕа*

От-мас иччитэ туохтан үөрэрин” – диэн тыллары хайдах өйдүүгүн?

5. *Бэйиэт туох санааттан манньк хоһоону суруйбута буолуой?*

Сахалыы...

Тоҕо мин саха буолан төрөөбүтүм буолуой?

Бу хоту дойдум кэрэтин билээри.

Толору дьолу манна саха эрэ булуо,

Кини эрэ өйдүө бу сир дьиктилэрин.

Манна туох барыта сахалыы сангарар,

Сахалыы суугунуур баараҕай аар тайҕа.

Сахалыы чуопчаараллар талахха чыгычаахтар,
Сахалыы намыыннык сандаарар саһарҕа.

Сахалыы, сахалыы... Барыта сахалыы...
Сахаҕа эрэ тааллар таабырын манна баар.
Тыал күөл урсунун көмүс ырбыылыы
Сахалыы салгынынан сайа охсор буолбаат.

Сахалыы ким билбэт сатаан өйдүө суоҕа
От-мас иччитэ туохтан үөрэрин.
Саха манна өрүүтүн өрө тута туруоҕа
Айыы киһитин айылгылаах үгэһин.

Сахалыы эрэ тылынан сатаан туойулар
Олонхо мындыртан мындыр номоҕо.
Манна сахалыы саргыланан салаллар
Орто буор дойду уйгулаах олоҕо.

Сахалыы ураты дыктини айаары,
Сахалыы талаанынан аар-саары байытаары,
Кэлэр кэнчээрибитин кэхтибэт кэскиллээри
Өбүгэлэрбит булбуттара бу Саха сириг –
Танара сахаларга анаабыт дойдутун,
Сир кэтит изэнигэн быһан биэрбит лоскуйун.

С.2 сородах. Айар сородах.

*Бу маллартан бици талан, кини аатыттан **монолога** айан суруй:*
Кинигэ, Төлөпүөн, Компьютер, Тэтэрээт.

Саха литературатыгар государственной олимпиада (2022-2023 үөдь.)
Эппиэттэр. 7 кылаас

Сорудах	Эппиэт
В.1	Уус-уран айымньы тиэкиһин билиини тургутар сорудахтар 5x2 б. =10 б.
1	1-В (0,5 б.), 2-Г (0,5 б.), 3-А (0,5 б.), 4-Б (0,5 б.)
2	Манчаары (2 б.)
3	Аал Луук мас (2 б.)
4	“Ахтыылар” (2 б.)
5	В) „Өрүс бэлэхтэрэ“ (2 б.)
В.2	В.2 Литература историятын, теориятын билиигэ 5 сорудах 20 б.
1	Инверсия (4 б.)
2	Аллегория (4 б.)
3	Б) кэпсээн (4 б.)
4	А.Я.Уваровскай (2 б.), «Ахтыылар» («Воспоминания») (2 б.)
5	“Дары Терек” (4 б.)
С.1	Айымньыттан быһа тардыыны ырытыы. 20 б.
1	Саха буоларынан киэн туттуу, төрөөбүт тылга таптал, төрөөбүт тылы билэринэн киэн туттуу... <i>Эппиэттэн көрөн 1-4 б. турар.</i>
2	Тиэкистэн холобурдаан быһаарыы. <i>Эппиэттэн көрөн 1-4 б. турар.</i>
3	<i>Эппиэттэн көрөн 1-4 б. турар.</i>
4	<i>Эппиэттэн көрөн 1-4 б. турар.</i>
5	Төрөөбүт тылга тапталы иитии, саха буоларынан киэн туттуу. <i>Эппиэттэн көрөн 1-4 б. турар.</i>

С.2 Айар сорудах. 10 б.

Айар сорудах маннык кэриннэргэ олобуран сыаналанар:

1. Монолог форматын тутуһан суруйуу – 1 б.
2. Монолог ис хоһоонун уратыта, оригинальноһа – 3 б.
3. Түмүктээһиннэрэ оруннаахтара, сөптөөхтөрө, сонуна – 2 б.
4. Монолог суруллубут тыла тупсаҕайа – 2 б.
5. Үөрэнээччи саха тылын суругун быраабылаларын билэрэ (синтаксис, морфология, орфография, пунктуация) – 2 б.

Сыаналыыр халыып:

Кэрин	1	2	3	4	5	Уопсай баала
Ылбыт баала						

Уопсай баала 60 б.